

องค์ความรู้ ภาษา-วัฒนธรรม โดยสถาบันงานราชบัณฑิตยสถาน

“ปลา” ในสำนวนไทย

ถ้าพูดถึง ปลา พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ นิยามไว้ว่า เป็นคำนาม หมายถึง ชื่อสัตว์น้ำเลือดเย็นมีกระดูกสันหลัง ร่างกายแบ่งเป็นส่วนหัว ลำตัว และหาง หายใจด้วยเหงือกยกเว้นปลาปอด มีกรีบใช้ช่วยในการเคลื่อนไหวและทรงตัว บางชนิดมีเกล็ด บางชนิดไม่มี รูปร่างลักษณะ ขนาด และพฤติกรรมแตกต่างกันมากมาย กินทั้งพืชและสัตว์ พบในแหล่งน้ำทั่วไป

คำว่า ปลา นำมาใช้ในสำนวนอยู่หลายคำและเก็บคำไว้พจนานุกรมฯ ด้วย เช่น สำนวนปลาช้องเดียวกัน หมายถึง คนที่อยู่ร่วมกันหรือเป็นพวกเดียวกัน สำนวน ปลาตอกน้ำตัวโต แปลว่า สิ่งที่เสียหรือสูญหายไปมักดูมีค่ามากเกินความเป็นจริง สำนวน ปลาติดหลังแห หรือ ปลาติดร่างแห แปลว่า คนที่พลอยได้รับเคราะห์กรรมร่วมกับผู้อื่น ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีส่วนพัวพันด้วย สำนวน ปลาหมอตายเพราะปาก แปลว่า

คนที่พูดพล่อยจนได้รับอันตราย สำนวน ปลาหมอตายเพราะปาก แปลว่า กระเสือกกระสน ดันรน และสำนวน ปลาใหญ่กินปลาเล็ก แปลว่า ประเทศหรือคนที่มีอำนาจหรือผู้ใหญ่ที่กดขี่ข่มเหงผู้อ่อนแอหรือผู้น้อย

นอกจากสำนวนข้างต้นแล้วยังมีสำนวนว่า สำนวน ปลาชีวปลาสร้อย ซึ่งหนังสือภาษิตสำนวนไทย ๔ ภาค ฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบายว่า คำว่า ปลาชีว เมื่อนำมาใช้คู่กับปลาสร้อย เป็นสำนวนเปรียบเทียบหมายถึง ผู้ที่ไม่มีมีความสำคัญ มีบทบาทน้อย หรือทำประโยชน์ได้ไม่มากนัก จึงไม่เป็นที่ต้องการ เช่น พวก ปลาชีวปลาสร้อย อย่างเราจะไปเรียกร้องอะไรก็ไม่มีใครฟัง, น้ำท่วมครั้งใหญ่นี้ ผู้เดือดร้อนกันมาก ๆ ก็พวก ปลาชีวปลาสร้อย อย่างพวกเรานี้แหละ ตัวเล็กเกินไปก็เลยไม่มีใครสนใจ, เราไม่ควรดูถูกพวก ปลาชีวปลาสร้อย เพราะพวกพวกเขาอาจจะรวมตัวกันที่มีประโยชน์ต่อสังคมได้.

อภิเดช บุญสงค์.